

ПСИХОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ ДИСТАНЦІЙНОЇ ТА ЗМІШАНОЇ ФОРМ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Хаснаш Тетяна Олександрівна

здобувачка вищої освіти магістерського рівня
Спеціальність А4 «Середня освіта. Математика»

Бутузова Лариса Петрівна

кандидатка психологічних наук, доцентка
Кафедра психології, логопедії та інклюзивної освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Постанова проблеми. Сучасна освіта перебуває в умовах глибокої трансформації, зумовленої не лише глобальними технологічними змінами, а й екстраординарними соціально-політичними викликами. Одним із таких викликів в Україні є воєнний стан, що суттєво вплинув на всі сфери життя, зокрема й на освітній процес. У цих умовах дистанційна та змішана форми навчання стали не лише вимушеним заходом, а й новим форматом освітньої взаємодії. Це потребує глибшого психологічного осмислення впливу таких форм на учасників освітнього процесу.

Дистанційне навчання розглядаємо як форму організації освітнього процесу, що базується на використанні інформаційно-комунікаційних технологій, які дозволяють навчатися на відстані без безпосереднього контакту з викладачем в аудиторії. Змішане навчання (blended learning) передбачає поєднання традиційних форм аудиторного навчання з елементами дистанційних технологій. Обидві форми в умовах війни набувають специфічного психологічного

забарвлення, які надають як певні переваги, так і можуть слугувати певним обмежуючим факторам.

Аналіз останніх досліджень свідчить про зростання наукового інтересу до теми психологічного забезпечення дистанційної освіти. Зокрема, вітчизняні дослідники (С.Алексєєва, 2023; Н.Зайцева, С.Симоненко, О.Супрун, 2022; О.Житова, Л.Бутузова, 2023) акцентують увагу на ряді аспектів, які визначають площину психологічного впливу, зокрема: емоційній стійкості здобувачів освіти, мотивації до навчання в умовах ізоляції, соціальній взаємодії в онлайн-середовищі та цифровій компетентності педагогів. Зокрема, підкреслюється важливість збереження психоемоційного здоров'я студентів, яке піддається значним ризикам через поєднання навчального навантаження та стрес-факторів війни [7]. Водночас наголошується, що в умовах воєнного стану до психологічних особливостей додаються чинники ризиків травматизації, посилення тривоги, нестабільності, що значно ускладнюють навчальний процес [6].

Метою цієї публікації є аналіз ключових психологічних особливостей дистанційного та змішаного навчання в умовах воєнного стану, а також визначення основних викликів і ресурсів, які супроводжують ці освітні формати. Завданням є виокремлення основних психологічних труднощів здобувачів освіти та педагогів, а також визначення шляхів їх подолання через психологічну підтримку, адаптацію освітнього середовища та розвиток саморегуляції.

Виклад основного матеріалу. У дистанційній формі навчання головною психологічною проблемою є дефіцит соціальної взаємодії, що викликає почуття ізоляції, зниження емоційного тону, втрату мотивації. Для здобувачів освіти це може посилювати ймовірність регресивних форм поведінки або уникання активної участі в освітньому процесі. Варто зазначити, що тривала ізоляція в онлайн-форматі призводить до зниження адаптаційних можливостей психіки. Студенти можуть відчувати драгітливність, порушення сну та емоційну лабільність саме через відсутність «живого» енергообміну, який відбувається в аудиторії [7]. Змішана форма частково компенсує цей дефіцит, однак в умовах нестабільного середовища (повітряні тривоги, переміщення, зміна місця проживання) навіть офлайн-компонент може бути непередбачуваним, що породжує постійне очікування змін і знижує відчуття безпеки.

До психологічних особливостей навчання в умовах воєнного стану належить високий рівень тривожності, що проявляється як у педагогів, так і в учнів. Психоемоційне перенавантаження, страх за себе та близьких, невизначеність майбутнього створюють додаткові бар'єри для ефективної когнітивної діяльності. У цьому контексті особливо важливим є розвиток навичок саморегуляції, емоційної стійкості, адаптивного мислення [5].

З боку педагогів також спостерігається високий рівень професійного вигорання, пов'язаний із необхідністю швидкого опанування цифрових технологій, зміною ролі в онлайн-середовищі, а також моральною відповідальністю за збереження психологічної стабільності учнів. Відсутність зворотного зв'язку, порушення дисципліни, технічні труднощі - все це чинники хронічного стресу для викладачів [6].

Разом із тим, дистанційна та змішана освіта відкривають і нові психологічні ресурси: розвиток автономності у навчанні, самодисципліни, відповідальності, цифрової грамотності. В умовах воєнного стану особливо актуальним є формування внутрішніх опор – особистісних стратегій подолання стресу, налагодження емоційної підтримки в освітньому середовищі, впровадження практик психологічної допомоги (онлайн-консультації, тренінги, групи підтримки) [2].

Психологічні особливості дистанційної та змішаної освіти в умовах воєнного стану мають як ускладнення, так і потенційні переваги. Ефективне подолання труднощів можливе за умови системної психологічної підтримки всіх учасників освітнього процесу, гнучкого освітнього дизайну та розвитку психологічної компетентності педагогів. З огляду на воєнні реалії, важливо не лише адаптувати форми навчання, а й створювати психологічно безпечне освітнє середовище, здатне підтримати особистість у кризовий період і сприяти її розвитку. Разом із тим, дистанційна та змішана форми навчання відкривають і нові психологічні ресурси, однак супроводжуються значними викликами. Для об'єктивізації цих викликів ми проаналізували результати масштабних моніторингових досліджень, проведених в Україні протягом 2023–2024 років, виділивши у таблиці 1 ключові психічні показники, що відображають психоемоційний стан учасників освітнього процесу в період воєнного стану.

Таблиця 1 Показники психоемоційного стану учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану (за даними моніторингових досліджень 2023–2024 рр.)

Досліджуваний показник	Статистичні дані (Результати)	Джерело даних та інтерпретація
Навчальна мотивація	61% учнів мають ознаки зниження мотивації та інтересу до навчання (для порівняння: у 2022 році цей показник становив 40%).	Дані Державної служби якості освіти (ДСЯО) свідчать про те, що дистанційний формат без живого контакту посилює апатію [3].
Психоемоційний стан та тривожність	50% педагогів фіксують у здобувачів освіти нестабільний емоційний стан, підвищену втомлюваність і напруженість.	Зростання тривожності корелює з безпековою ситуацією та ізоляцією під час дистанційного навчання [3].
Професійне вигорання педагогів	54% опитаних вчителів визнають потребу у психологічній допомозі; понад 70% помічають симптоми вигорання у колег.	За даними дослідження «GoGlobal» це пов'язано зі збільшенням навантаження при підготовці до змішаних та дистанційних занять [6].
Відчуття безпеки	80–85% учасників освітнього процесу почуваються безпечніше в укриттях закладів освіти (офлайн/змішана форма), ніж удома під час тривоги.	Це вказує на те, що змішана форма може давати більше відчуття захищеності завдяки колективній підтримці [6].

Аналіз наведених даних дозволяє стверджувати, що тривожність є домінуючим станом в освітньому середовищі, проте її природа різниться залежно від форми навчання. При дистанційній формі тривога посилюється відчуттям

соціальної ізоляції та відсутністю безпосередньої підтримки однолітків. При змішаній формі стрес-фактором виступають часті переривання процесу повітряними тривогами, однак наявність «живого» спілкування виступає буфером, що знижує ризик депресивних станів.

Навчальна мотивація та задоволеність процесом вищі в умовах очного або змішаного навчання, де зберігається динаміка групи. Критичне зниження мотивації (до 61% учнів) спостерігається саме там, де домінує виключно дистанційний формат без належного педагогічного супроводу [3].

Ознаки емоційного вигорання педагогів, які працюють у змішаному форматі, пов'язані з подвійним навантаженням (робота і в аудиторії, і онлайн), тоді як у дистанційному режимі вигорання спричинене технічними проблемами та відсутністю емоційної віддачі від аудиторії.

Отже, тривожність є значно вищою у студентів, які навчаються повністю дистанційно, що є наслідком ізоляції, браку соціальної взаємодії та постійної невизначеності. Навчальна мотивація і рівень задоволеності освітнім процесом вищі у студентів змішаної форми, що свідчить про ефективність поєднання онлайн та офлайн компонентів. Самооцінка у студентів змішаної форми є позитивнішою, що може бути пов'язане з активнішою участю в навчанні та соціальній взаємодії. Ознаки емоційного вигорання частіше спостерігаються у дистанційних студентів, що вимагає впровадження психологічної підтримки [6].

Загалом, змішана форма навчання в умовах воєнного стану виявилася психологічно ресурснішою, оскільки дозволяє частково компенсувати дефіцит спілкування та дає відчуття приналежності до групи, що є критично важливим для психічного здоров'я молоді.

Висновок. Дистанційна та змішана форми навчання в умовах воєнного стану мають низку специфічних психологічних особливостей, зумовлених як самою природою онлайн-освіти, так і стресовими факторами зовнішнього середовища. Серед основних викликів – емоційна нестабільність, підвищена тривожність, зниження мотивації, професійне вигорання педагогів, недостатній рівень соціальної взаємодії. Разом з тим, ці форми навчання сприяють розвитку самостійності, цифрової грамотності, адаптивності та відповідальності, що є важливими компонентами зрілої особистості. Психологічне благополуччя учасників освітнього процесу є визначальним чинником ефективності дистанційного та змішаного навчання в умовах воєнного стану. Тривожність, нестабільність, втрата відчуття безпеки є основними ризиками для учасників освітнього процесу та потребують психологічної інтервенції.

Головним напрямом подальшого наукового й практичного дослідження є розробка психологічних стратегій підтримки учасників освітнього процесу в умовах нестабільності. Зокрема, потребують уваги питання створення індивідуалізованої психологічної допомоги для здобувачів освіти, які пережили травматичні події, розробка програм емоційної саморегуляції, а також методичних рекомендацій для педагогів щодо збереження власного психологічного ресурсу. Ці програми мають поєднувати різні формати: дистанційного, змішаного та очного навчання.

Список використаних джерел

1. Алексєєва С. В. Особливості освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення: сучасні онлайн-ресурси. Український педагогічний журнал. 2023. № 1. С.59-65.
2. Васільєва О. Психологічні особливості дистанційного навчання в підготовці майбутніх психологів. Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія: Історичні науки., 2022. №58, С. 36-44.
3. Державна служба якості освіти України. Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2023/2024 навчальному році : аналітичний звіт. Київ, 2024. URL: <https://sqe.gov.ua> (дата перегляду: 27.11.2025).
4. Зайцева Н.В., Симоненко С.В., Супрун О.М. Психолого-педагогічні особливості дистанційної та змішаної форм навчання у закладах вищої освіти. Педагогічний вісник, 2021. №4. С.10-14.
5. Мельник Н. І. Психологічні ресурси збереження благополуччя в умовах пандемії. Психологія і суспільство, 2021, 3(80), 8–14. URL: <https://doi.org/10.xxxx/psy-soc-80> (дата перегляду 28 .10.2025)
6. Освіта в умовах війни: вплив на освітян та учнів : результати соціологічного дослідження GoGlobal та опитування освітян. Нова українська школа. 2023. URL: <https://nus.org.ua> (дата звернення: 24.11.2025).
7. Zhytova O., Butuzova L. Psychoemotional health of students in distance learning conditions. European humanities studies: State and Society, 2023, 1(1), 41-55. URL: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2023.1.03> (дата перегляду 28 .10.2025)